

SEPTEMBER 2004
NUMMER 23

In dit nummer

- **De Natuurbalans houdt ons scherp, elk jaar weer; interview met Jasper Dalhuisen**
- **Laten zien wat er buiten gebeurt; interview met Marijke Vonk**
- **De weg naar Malahide en verder; impressies van Jos Notenboom**

Nieuws van het Natuurplanbureau

is een gezamenlijke uitgave van de planbureaupartners: RIVM, WUR, RIKZ en RIZA. De Natuurplanbureaufunctie valt onder de eindverantwoordelijkheid van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP). Deze Nieuwsbrief gaat alleen over het Natuurplanbureau en is bedoeld voor planbureau medewerkers en/of geïnteresseerden in planbureauwerk binnen de partnerinstellingen.

Redactie: Bram ten Cate,
NPB – vestiging Wageningen
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 44 82
E-mail: info@npb-wageningen.nl
Internet: www.natuurplanbureau.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

**Nummer 24 van de Nieuwsbrief
verschijnt in november 2004**

Nieuws van het Natuurplanbureau

De Natuurbalans houdt ons scherp, elk jaar weer

Interview met Jasper Dalhuisen

Geert van Duinhoven

Kamerleden, beleidsmedewerkers en misschien nog wel de nodige provinciebestuurders en ambtenaren zullen ook de Natuurbalans van 2004 weer gretig lezen. Kijken hoe het gaat met de natuur, het landschap, en de ecologische hoofdstructuur. Een dergelijk enthousiasme verwacht tenminste Jasper Dalhuisen van het Ministerie van LNV. Bij de Directie Natuur is hij verantwoordelijk voor het aansturen van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP).

Jasper Dalhuisen: "Politiek gezien is de Natuurbalans belangrijk. Kamerleden wachten er wel degelijk op. Daar komen dus vragen en opmerkingen over en daar zal het kabinet op moeten antwoorden. Natuur staat dan weer even echt op de politieke agenda. En in die zin is het uitkomen van de Natuurbalans ook voor het ministerie het uitgelezen moment om zelf weer zaken op de agenda te zetten op het gebied van natuur. De Natuurbalans houdt ons dus scherp, elk jaar weer. Daarbij moet ik wel zeggen dat wat mij betreft de discussie over de natuurbalans zich best wat meer over het jaar mag uitspreiden. Ik denk dat het goed is als het ministerie en het MNP wat vaker met elkaar overleggen over de Natuurbalans en de jaarlijkse thema's. Het Milieu- en Natuurplanbureau krijgt op die manier voortdurend de beleidsrelevante informatie die ze nodig heeft voor het opstellen van de Natuurbalans."

Speelruimte

Het thema dit jaar is het actorenbeleid. Erg belangrijk, vindt Dalhuisen. Het ministerie wil goed in beeld krijgen wie er

In deze Nieuwsbrief wordt speciale aandacht geschonken aan het verschijnen van de Natuurbalans 2004. Aan het woord komt Jasper Dalhuisen, beleidsmedewerker bij de Directie Natuur van het ministerie van LNV. Hij is als contactpersoon van LNV nauw betrokken bij de totstandkoming van de Natuurbalans. Verder vertelt Marijke Vonk als projectmedewerker over haar aandeel in de Natuurbalans 2004.

eigenlijk precies een rol spelen in het natuurbeleid. Neem alleen al het voorbeeld van de beleidsintentie om minder grond te verwerven voor natuur en meer in beheer bij particulieren te houden. Dat betekent dat er andere actoren voor het natuurbeleid een rol gaan spelen. Hoe vul je dat als overheid in? Wie gaat dat betalen, wat moet de rol van de maatschappelijke organisaties zijn? Dit soort vragen passen uiteraard in een bredere maatschappelijke discussie waarin de overheid een stapje terug doet en meerdere actoren mee wil laten doen bij beleidsuitvoering."

In de Natuurbalans 2004 doet het Milieu- en Natuurplanbureau een aantal aanbevelingen voor een 'actorenbeleid'. Zo zouden er wat het MNP betreft heldere kaders moeten komen voor de speelruimte die actoren hebben en moet de rijksoverheid een actievere rol vervullen bij het stimuleren van gebiedsgerichte processen met een bijbehorende flexibele toepassing van nationale regelingen. En natuurlijk moeten onnodige bureaucratische belemmeringen

weggenomen worden zodat maatschappelijke partijen het initiatief nemen om doelen rond natuur en landschap te realiseren. Zijn dit aanbevelingen waar het ministerie iets mee kan? Dalhuisen: "Natuurlijk zijn dit belangrijke aanbevelingen maar ik kan nu nog niet zeggen wat we daar precies van vinden of hoe we die aanbevelingen eventueel gaan implementeren. Daar gaan we eens goed naar kijken. Het belangrijkste is dat het MNP in deze Natuurbalans dit maatschappelijke veld van actoren goed in kaart heeft gebracht. Dat is een eerste aanzet. Het geeft ons handvatten om ermee aan de slag te gaan."

Tastbaar

Die handvatten zitten wat Dalhuisen betreft zeker ook in de intermezzo's. In de Natuurbalans staat een aantal concrete locaties beschreven, de problemen die daar spelen, de betrokken actoren, de bereikte resultaten, de natuurwinst. Volgens Dalhuisen zullen ook de Kamerleden dit soort voorbeelden uit de praktijk graag lezen: "De beschrijvingen maken heel goed duidelijk hoe het natuurbeleid in de praktijk uitpakt. Het is veel tastbaarder dan de simpele constatering in hectaren of in planten- en diersoorten. Je kan wel zeggen dat we zoveel hectaren achterliggen op schema of dat er zoveel plantensoorten zijn verdwenen en er zoveel zijn bijgekomen. De intermezzo's geven ook aan wie er allemaal een rol spelen bij de uitvoering van het natuurbeleid, welke belangen er spelen en dus ook, en dat is voor beleidsmakers en politici interessant, waar je kunt aangrijpen om het beleid effectiever te maken. Ik ben met die intermezzo's in

de Natuurbalans dus erg blij. Zelf zou ik misschien graag nog wat meer van de sociale en economische factoren van het natuurbeleid in de Natuurbalans zien. De balans is vooral ecologisch opgezet met heel veel ecologische parameters, maar ik denk dat het nog wel breder kan. De voorbeelden uit de praktijk zijn een goede aanzet en volgend jaar is het thema de kosten van het natuurbeleid. Daar komen natuurlijk ook dat soort andere invalshoeken aan bod."

Rood of groen?

Net iets minder enthousiast is Dalhuisen over de samenvattende presentatie over de toestand van de natuur. In de Natuurbalans staat een tabel waarin heel overzichtelijk staat hoe het gaat met de natuur in elf ecosystemen en hoe het staat met de natuur in heel Nederland. Een blokje in het rood betekent achteruitgang, een blokje in het groen vooruitgang. "De discussie over dit soort graadmeters woedt al een hele tijd. Natuurlijk is het heel aantrekkelijk om de toestand van de natuur op een heel overzichtelijke manier weer te geven. Dat heeft het MNP ook heel netjes gedaan. Maar het risico bestaat dat mensen een dergelijk tabelletje te absoluut

opvatten, omdat het lastig op waarde te schatten is. De werkelijkheid is immers veel complexer dan de tabellen, maar tabellen gaan gemakkelijk een eigen leven leiden."

Natuurplanbureau Wageningen ook ontsloten via Kennis Online

Wageningen UR verricht beleids- ondersteunend onderzoek voor LNV op een groot aantal terreinen en naar aanleiding van vele actuele thema's. Sinds dit voorjaar maakt Wageningen UR met **Kennis Online** informatie toegankelijk voor (beleids-) medewerkers van LNV. Het informeert over de opzet, voortgang en resultaten van onderzoek. Kennis Online bestaat uit een internetsite (www.kennisonline.wur.nl) en thematische nieuwsbrieven. Ook informatie over het WOT-programma Natuurplanbureau is ontsloten via Kennis Online.

Natuurbalans 2004

Het Milieu- en Natuurplanbureau publiceert jaarlijks een Natuurbalans. Dit boek beschrijft de toestand van de natuur in Nederland en de samenhang tussen de toestand van de natuur en het gevoerde beleid.

De Natuurbalans 2004 laat zien dat Nederland een belangrijk aandeel heeft in het behoud van de Europese natuur. Nederland heeft vorderingen gemaakt met het onder Europese bescherming brengen van natuurgebieden. Voor die gebieden geldt echter dat de natuurkwaliteit onder druk staat door intensief ruimtegebruik, vermessing en verdroging.

Daarnaast zijn ook verschillende Nederlandse landschappen van internationale betekenis. In de Natuurbalans is ook te lezen dat de toenemende verstedelijking in Nederland leidt tot een afname van de kwaliteit van het landschap. Historische kenmerken gaan nog steeds verloren. Het kabinet kiest er in de Nota Ruimte voor om het landschapsbeleid te concentreren in twintig Nationale Landschappen. Een risico voor dit landschapsbeleid vormt de terugtrekkende opstelling van het rijk, terwijl nog geen toetsingskaders zijn uitgewerkt. Het is afwachten of de provincies die rol overnemen en de regie daadkrachtig oppakken.

Meer weten?

De Natuurbalans kunt u bestellen onder vermelding van 'Natuurbalans 2004 - ISBN 9012106656' bij Sdu Klantenservice. Dit kan per telefoon via (070) 37898 80, per fax via (070) 378 97 83 of per e-mail via sdu@sdu.nl.

Wanneer u bij de overheid werkt of studeert op het gebied van natuur en milieu kunt u een mail sturen naar Natuurbalans@rivm.nl.

De Natuurbalans 2004 is ook te vinden op internet (www.rivm.nl/natuurbalans)

Lunchpresentaties Natuurbalans 2004

22 september 2004 11.30-13.00 uur
RIVM, Bilthoven zaal T 0.07

23 september 2004 12.00-13.30 uur
LEI, Den Haag, zaal 1 en 2

27 september 2004 12.00-12.45 uur
Alterra, Wageningen, zaal B/C

Meer informatie: Secretariaat
Natuurplanbureau, Wageningen
Tel. (0317) 47 78 45

Laten zien wat er buiten gebeurt

Interview met Marijke Vonk

Geert van Duinhoven

Er zijn in Nederland talloze vrijwilligers, natuurbeschermingsorganisaties, lagere overheden, projectontwikkelaars, boeren en burgers betrokken bij de inrichting en beheer van natuur en landschap. In de vorige uitgaven van de Natuurbalans werd dit weliswaar onderkend maar in de Natuurbalans 2004 is voor het eerst uitgebreid gekeken wat het betekent dat er zo veel actoren betrokken zijn bij het natuurbeleid. Marijke Vonk van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) onderzocht de betrokkenheid van Nederlanders bij natuur en landschap en de rol van natuur- en landschapsbeschermende organisaties.

Het begon vier jaar geleden eigenlijk met de nota 'Mensen voor natuur, natuur voor mensen'. Het ministerie van LNV wilde meer aandacht voor de mensen in de natuur. Mede ook omdat het ministerie constateerde dat burgers heel belangrijk zijn om het natuurbeleid uit te voeren. Het was dan ook niet zo heel raar dat het ministerie dit jaar extra aandacht wil geven aan de actoren van het natuurbeleid. Het natuurbalansteam van het MNP kreeg de opdracht om dat maatschappelijke veld in kaart te brengen.

Foto: Hans Farjon

Marijke Vonk: "Jaarlijks werd al wel gekeken hoeveel mensen er lid zijn van de natuurorganisaties, maar eigenlijk was helemaal niet duidelijk wat hun feitelijke rol is bij de uitvoering van het natuurbeleid. Daarnaast was het voor de Natuurbalans natuurlijk interessant om eens na te gaan wat mensen in de praktijk doen met het beleid. Mensen gaan aan de gang, natuurorganisaties pikken signalen op, geven signalen af naar Den Haag, worden beïnvloed door leden. Kortom, we waren geïnteresseerd in de vraag wat er buiten nu feitelijk gebeurt met het natuurbeleid. In

de Natuurbalans staan nu niet alleen cijfers over bijvoorbeeld het aantal hectaren grond dat is aangekocht voor de ecologische hoofdstructuur of hoeveel hectaren er juist onder een beheers-overeenkomst waren gekomen, maar er is nu ook een analyse gemaakt waarom de beleidsuitvoering in een bepaalde situatie stagneerde." De analyse in de nieuwste Natuurbalans is een begin, meent Vonk. In volgende balansen zal dit onderwerp zeker terug komen.

Vrijwilligers

Een specifieke groep betrokkenen is de groep vrijwilligers. Vonk voerde vele gesprekken met organisaties die bijvoorbeeld vogeltellingen doen en planteninventarisaties maken. "Ik heb ze gevraagd naar aantallen vrijwilligers, hun activiteiten en hoe ze hun rol zien. De organisaties hebben veel medewerking gegeven aan dit onderzoek. Ik denk ook echt dat zij de waarde daarvan inzien. Ook zij zijn immers bezig hun positie te bepalen en daarom zijn ze blij dat in de Natuurbalans en het natuurbeleid aandacht komt voor hun werk. Uit het onderzoek is een schat aan informatie gekomen die uiteraard niet allemaal in de Natuurbalans terecht is gekomen maar wel in een achtergronddocument staat. Wat er bijvoorbeeld wel in staat, zijn de budgetten die de organisaties aan voorlichting en educatie uitgeven. Dat is bij diverse organisaties enorm veel. Daar hechten die clubs blijkbaar veel waarde aan en dus is het belangrijk om daar een goed beeld van te hebben. Sommige organisaties zoals Natuurmonumenten hebben gewoon iemand dicht op Den Haag zitten voor beleidsbeïnvloeding en dat soort mensen zijn wel bekend bij de politici maar er gebeurt nog zo veel meer."

Praktijk

Een andere manier om te laten zien wat er echt in de praktijk aan de hand is, zijn de intermezzo's in de Natuurbalans 2004. Marijke Vonk werkte aan een paar van die intermezzo's mee. Zo blijkt uit het intermezzo van de Amsterdamse waterleidingduinen dat er meer dan tien maatschappelijke organisaties betrokken zijn bij het beheer: drie drinkwaterbedrijven en maar liefst zeven overheden. Al deze betrokkenen kunnen het op den duur wel

eens zijn geworden over het verlagen van de zeereep om zo een recreatieve en ecologische verbinding te creëren tussen de duinen en zee, maar als daar dan opeens de nationale en Europese regelgeving een stokje voorsteekt, is het niet zo verwonderlijk dat er een probleem zal gaan ontstaan met het draagvlak. Ook het uitgebreid beschreven voorbeeld van Plan Goudplevier laat zien dat een dergelijk natuurontwikkelingsproject kansloos is zolang de communicatie daarover niet aan de keukentafel van betrokkenen plaatsvindt. Marijke Vonk: "Dit soort voorbeelden maakt duidelijk dat het natuurbeleid alleen kan slagen bij betrokkenheid van andere partijen. De Natuurbalans doet dan ook aanbevelingen aan de overheid om een faciliterende rol te spelen bij het creëren van draagvlak."

Oogopslag

Uiteraard bevat de Natuurbalans ook nog de 'gewone' cijfers over de toestand van de natuur: welke soorten zijn er op vooruitgegaan, welke achteruit, hoeveel hectaren zijn er aangekocht etc. Marijke Vonk heeft meegewerkt aan het signalerende hoofdstuk over de kwaliteit van de natuur. Nieuwste onderdeel daarvan is de figuur waarin zij laat zien hoe het staat met de kwaliteit van de natuur per ecosysteem. De figuur is opgebouwd uit heel erg veel gegevens van heel veel organisaties en vrijwilligers. Maar deze figuur laat in een oogopslag zien welke ecosystemen vooruitgaan in kwaliteit en welke achteruit gaan. "Ik denk dat dit een belangrijke figuur is om snel een samenvatting te hebben over de kwaliteit. Natuurlijk is het een versimpeling van de werkelijkheid en is er misschien het nodige op af te dingen maar het is een poging om de kwaliteit van de natuur zichtbaar te maken. Ook hier geldt weer dat het een manier is om de communicatie over de natuur met andere actoren te verbeteren. Ik denk dat dat de komende jaren steeds belangrijker zal worden".

De weg naar Malahide en verder...

Jos Notenboom

Halverwege 2003 startte de Europese Commissie de evaluatie van de Europese Biodiversiteit-strategie. In deze strategie werkt de Europese Unie de verplichtingen uit die voortvloeien uit de Conventie voor Biologische Diversiteit. Onderdeel van de strategie zijn de biodiversiteitsactieplannen voor natuurlijke hulpbronnen, landbouw, visserij en ontwikkelingssamenwerking. Een Europese Natuurbalans zou helpen om op onafhankelijke en structurele wijze verslag te doen van de status van biodiversiteit in Europa.

Stakeholders

De evaluatie was een ingewikkeld proces met verschillende werkgroepen, nieuwe werkmethoden gaandeweg de rit en extreem korte tijd om op nieuwe versies van stukken te kunnen reageren. Deelnemers aan het proces waren ambtenaren van de Europese Commissie, vertegenwoordigers van Lidstaten en maatschappelijke organisaties. Uiteindelijk zijn door de werkgroepen audit- en aanbevelingsrapporten geschreven die werden besproken in een zogenaamde stakeholder conferentie. Deze was eind mei door Ierland als president van de Raad van de EU in Malahide (ten noorden van

Dublin) georganiseerd.

Het belangrijkste doel was om de biodiversiteitsstrategie breder onder de aandacht te brengen en het politieke profiel ervan te verhogen. Met uitzondering van Natura 2000 (Vogel- en Habitatrichtlijn) is het Europees biodiversiteitsbeleid weinig bekend en is de implementatie ervan uitermate slecht.

Dat was dan ook de reden dat Directoraat Generaal (DG) Milieu als hoofdverantwoordelijke voor dit beleidsveld uitermate haar best deed om andere DG's van de Europese Commissie in het proces te betrekken. Dit is redelijk gelukt want werkgroepen voor landbouw, visserij en ontwikkelingssamenwerking werden door andere DG's geleid. Dit ging niet altijd zonder spanning want deze kregen het gevoel in de tang van DG Milieu te zitten en derden kregen soms het gevoel meer met Brusselse problemen bezig te moeten zijn dan met het biodiversiteitsprobleem zelf.

Message from Malahide

In de overeengekomen *Message from Malahide* is door prioritering en herformulering het bestaande beleid samengevat in 18 doelstellingen. Het was de bedoeling om doelen SMART te formuleren maar ik merkte dat dat niet echt haalbaar was en er ontbrak ook het politieke mandaat voor. Een succes is dat er overeenstemming was over 15 kern-

indicatoren voor biodiversiteit in Europa. Hiermee maakt Europa ook een begin om afspraken na te komen over indicatoren die de Conventie voor Biologische Diversiteit begin 2004 in Kuala Lumpur heeft gemaakt.

De Malahide conferentie was geen politieke bijeenkomst. De uitkomsten worden door de Europese Commissie gebruikt bij het opstellen van een formeel rapport over de biodiversiteitsstrategie aan het Europees Parlement en de Raad van Ministers begin 2005. In de Milieuraad eind juni onder leiding van voorzitterschap hebben de milieuministers van de Unie wel nadrukkelijk verzocht om met de *Message from Malahide* rekening te houden en haast te maken met de implementatie van de indicatoren.

Actieplannen biodiversiteit

De evaluatie toont een zwak Europees biodiversiteitsbeleidsveld. Het meest krachtige, herkenbare en succesvolste onderdeel is Natura 2000. Om de breed geformuleerde biodiversiteitsdoelstelling voor 2010 te realiseren, is echter veel meer nodig. Daar is iedereen het over eens. Maar van een echte integratie van de zorg voor biodiversiteit in het milieubeleid en het sectorbeleid is nog geen sprake. Recente plannen in Portugal om met EU-subsidies een dam te bouwen in een van de weinig onaangetaste rivierdalen (Sabor) op basis van een ondeugdelijke milieueffectrapportage, tonen duidelijk de manco's in het beleid aan.

Wel moet gezegd worden dat de biodiversiteitsactieplannen voor landbouw en visserij een belangrijke rol hebben gespeeld in recente hervormingen van het gemeenschappelijke landbouw- en visserijbeleid. Om te kunnen oordelen of deze hervormingen

Jos Notenboom is werkzaam bij het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) te Biltoven. Sinds januari 2003 is hij gedetacheerd bij het Europees Milieugentschap in Kopenhagen. Hij is nauw betrokken bij Europese beleidsontwikkelingen op het gebied van natuur en biodiversiteit. Het sleutelwoord van het afgelopen half jaar was *Malahide*. In dit artikel gaat Jos daar nader op in (mailadres: josephus.notenboom@eea.eu.int).

leiden tot verbetering van condities voor planten en dieren in het landelijk gebied en in zee is het nog te vroeg en er ontbreekt daartoe ook de noodzakelijke monitoring.

Voor ontwikkelingssamenwerking benadrukt de *Message from Malahide* het belang van de relatie tussen biodiversiteit en armoedebestrijding. Deze slag moet nog helemaal gemaakt worden. Beleid voor biodiversiteit in internationale handel ontbreekt in de huidige biodiversiteitsstrategie en is in de *Message from Malahide* opgenomen.

De evaluatie heeft de Europese Biodiversiteitsstrategie opgeschud en geprioriteerd. Of dit en de betrokkenheid van stakeholders bijdraagt aan verhoging van de status is erg afhankelijk van het politieke vervolgtraject en hoeveel waarde de nieuwe Commissie hecht aan de betekenis van biodiversiteit voor duurzame ontwikkeling

Europese Natuurbalans

Wat het proces mij zelf heeft geleerd, is de grote behoefte aan een Europese Natuurbalans, opgesteld door niet direct bij het beleid betrokken instellingen. Een dergelijke balans helpt om op meer onafhankelijke en structurele wijze verslag te doen van de status van biodiversiteit in Europa en de voortgang van het beleid, en daarmee tot verhoging van de inhoud van het debat. Met de ervaringen en kennis van Wageningen UR en RIVM in het Milieu- en Natuurplanbureau kunnen zij, samen met Europese partners, een grote bijdrage aan zo'n Europese Natuurbalans leveren.

Het Deense eiland Møn in de Oostzee